

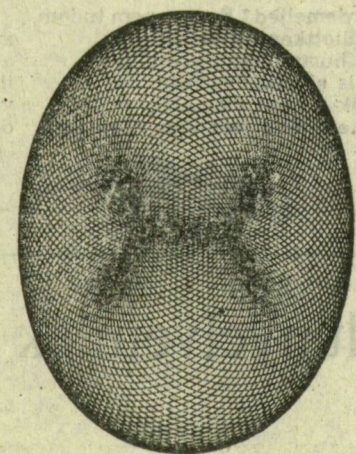
A gyakorlat próbái

Kommunista mivoltomban soha semmivel nem kellett annyit szembesülni, mint azzal a szemrehányással, hogy: „szépek, igazán szépek a maguk elvei, de nagyokat nyögnek a valóság próbái alatt!” S őszintén megmondom, ilyenkor mindenféle vitában kicsit dádós lesz a szavam. Mert a társadalom vezérlő ideológiáját mindig az „adósságaival” akarják elszámoltatni az emberek. Még azok is, akik ezt az eszmérendszert sohasem szűrték át az elméjükön vagy a lelkükön, de az ideológia türelmetlen szorgalmi is. Annyiban megérttem őket, hogy a társadalom mindig halovány rajzolata az elveknek, a mozgató ideológiának; a kettő sohasem takarhatja egymást, mint szabásminta a szövettet. Ahhoz olyan steril társadalmi közeg kellene, amelyben más ideológia nem munkál, nincsenek ellenhatások, tőle idegen taszító erők; s olyan emberek, akik mind egy szálra tökéletesen értik és élik azt az ideológiát. Abrándnak is el lehetetlen! Ezért bizony tudomásul kell venni: a szocializmus sem tudja mindig és mindenben fölmutatni azt a tiszta szép arcot, amelyet az elmélet rajzol róla. Ha gépek nyomtatnák a retusált rajzról készült kliséket, vagy ha kémiai receptre menne a történelem sodra — talán... jöllehet a technika is produkál selejtet. Csakhogy a társadalomban az elveknek úgy kell magukat kiküzdeniük! Maradással, ellenséges tempókkal, kétkedésekkel, türelmetlenséggel, s mindennel szemben! Évtizedeken és évszázadokon keresztül!

Ideológiai életünk körül szeretnék kerülni egyet, s azért futok neki ilyen hosszadalmasan, mert ha az elején nem értjük meg egymást, nem tudunk egy gondolatösvényen haladni. Ma már azt mondjuk: társadalmunkat átjárta a tudományos szocializmus eszméje, uralkodó, meghatározó ideológia. Ennek alapján tervezzük társadalmunkat, belőle eredeztetjük politikánkat, erkölcsi normáinkat, vele szembeállítjuk a realitást — ami viszont gyakran visszabeszél neki. Nem az elmélet gyöngesége miatt! Hanem azért, mert egy-egy emberi elmében és lélekben is annyi minden meglátódik egymás mellett. S nem az ideológia nagy tételeiben vannak különleges értelmezési eltérések, hanem a mindennapi jelenségek elvi megítélésében.

Kezdem ott: véleményem szerint az ideológiai kérdések iránti érdeklődés és az eszmei érzékenység lanyhult bizonyos rétegekben, társadalmi csoportokban. A társadalom nagyobbik fele úgy van vele, mint mondjuk a latin nyelvvel, illik belőle tudni valamicskét. Ideológiai képviselőtünket szívesen hagyjuk magasabb testületekre és az elmélet művelőire. Köznapi cselekvéseink elméleti, eszmei kontrolljára alig is gondolunk. Példákat? Ha lenne hely elég, csapatostul jönnének elő dolgok, sőt, folyamatok, amelyek azt mutatják: a kezdet kezdetén elmaradt az eszmei megfontolás. Rendelettel kellett kordába teleni a nyerő- és játékautomaták üzemeltetésének ügyét... Mái sincs rend a videokazetták frontján... Milyen szellemiséget sugallanak bizonyos diszkóműsorok, az elektronika terjedésével szaporodó játékprogramok... Ki figyel oda mindenféle hániprogramok eszmei tartalmára... Ki minősít filmeket... Ki tesz ideológiai rendet a gazdálkodás mai sokszínűségében...? Nem új fölismerés, hogy lakulnak az ideológiából eredő erkölcsi, etikai normák, keverednek az értékrendek. Általában túlfutott nagy az ideológiai türelem olyan jelenségekkel szemben, amelyek fölmérhetően komoly szellemi károkat okoznak társadalmunknak. S még vitázó kedvünk sem elég friss. Leginkább csak akkor kezdünk foglalkozni kérdésekkel, ha már a húsunkban érezzük az ideológiai ellenség fogát. Ha a lábakunkra lépnek, esetleg még mi mondjuk: pardon...

Sokat töprengtem rajta, ugyan miért hagyjuk el magunkat annyira? Egy válaszom maradt: valami hamis vádtól tartózkodunk. Attól, hogyha ideológiailag „keményebbek” vagyunk, talán ránk sütik a „dogmatizmus” bélyegét. Hányszor éreztem már magam is, hogy „szólni kellene”... Sehogyse kvadrál eszmerendszerünkkel (és mellékesen a történelmi igazsággal sem!), ha Horthy Miklós valamiféle familiáris színezetben kerül elénk, mint a szövetségesi hűség lovagja... Nem szimpatikus az sem, ha világnézetünk kontúrjai elhomályosulnak például bizonyos elővezetésekben a szocialista demokráziával szemben. Kezd gyakorivá válni az az ítékezés,



hogy „ha igazat adnak nekem, akkor van demokrácia — ha nem, akkor nincs!”

Rendeteg adóssága halmozódott föl ilyen értelemben a mi ideológiánk szószólóinak, propagandistáinak, oktatóinak és művelőinek. Különösen, mióta a gazdasági élet szervezése, egyensúlyban tartása annyi energiát leköt. De egészen régi törlessz-nivalónk is éppen elég akad. A szocializmusról alkotott kép például meglehetősen statikus még ma is. Kicsit romantikus, kicsit mesészerű. Sokan azt gondolják róla (régisemináriumok emlékeként talán), hogy megy az magától is. Hiszen alig volt célzás a szocialista építés küzdő jellegére. Az ellentmondások fogadására és feloldására szóló képességeinket még épphogy csak megmozgattuk. Történelmünk egyes szakaszaihoz is sokféle a közelítés. Hányan és hányan szuggerálják nekünk, hogy a szocialista építés első hazai évtizede valami velejéig bűnös korszak volt. S nem elegendő az ideológiai aktivitásunk ezekkel az eszmei ficamokkal szemben.

Egy kiadós pártbeli eszmecsere számos indítékot hallottam még ezeken felül is arra, hogy a dolgok jelenségek, folyamatok ideológiai elemzésében igenis következetesebbnek, frissebbnek s egyúttal hangosabbnak is kell lennünk. Legfontosabb talán annak megértése, hogy a marx-lenini elmélet nem csupán a nagy társadalmi témák megközelítésének kulcsa és elrendezésének eszmei háttére, hanem a kisebb dolgoknak is egyedül tudományos és logikus rendező elve. Abból vezetik le erkölcsünket, etikánkat, annak szelleme kell, hogy áthassa magatartásrendszerünket. Az ehhez vezető egész úton — oktatás, nevelés, képzés, munka — nem hagyhatjuk el.

Vannak, akik úgy magyarázzák: a tudományos szocializmus propagandistái bizonyára azért „halkabbak” mostanában, mert ez az elmélet nem tud megfelelő választ adni a mai világ kérdéseire. Túl azon, hogy ez az eszme alkalmas igazán a világ és a társadalom mai kérdéseinek progresszív megközelítésére, hogy csak ez a világnézet kínál értelmes alternatívát, a történelem vagy valamely világhelyzet

vagy bármely társadalom elemzésének marxista módszere történetileg bizonyítottan bevált. Századunk egyfolytában nem tesz mást, mint a tudományos szocializmust igazolja. Eppen a tőle való eltérések okoztak időnként és helyenként politikai zavarokat. De ne menjünk más-hová. A mi hazai politikánk nem attól és azóta emelkedett-e az itthoni és a nemzetközi elismerés polcára, hogy a párt megtisztította a dogmatikus meg a revizionista ferdítésektől? Valamelyik nyugati politikus minősítette úgy a magyar politikát, mint követhetőt, logikust és kiszámíthatót. Ugyan miben volna a követhetősége, logikája és kiszámíthatósága, ha nem elméleti megalapozásában? Ez az elmélet pedig mindenki számára hozzáférhető.

Könnyű volt akkor ideológiai csatákat nyerni — mondja egy másik ellenkező —, amikor minden hullámhosszról minden hangszóró csak a miénket fújta. Most ajtó-ablak nyitva, most meg kinek van ideje és energiája arra, hogy szüntelen ideológiai csatában álljon minden beáramló hóborttal, divattal, kóbor eszmével? Ilyen értelemben, bizony nehezebb ma. Azért is, mert közben az ideológia is fejlődik. Viszont ostobaság és restség lenne arra gondolni, hogy a világnézetek háborúját úgyis megnyerjük, tehát a kis ideológiai csaták nem lehetnek túl fontosak. Ideológiában nincs visszavonulás, nincs térátengedés, nincs fegyverszünet.

Türelmetlenek vagyunk a szocializmus hibáival, gyöngeségeivel szemben, számonkérjük a társadalomépítés elveinek szigorúbb érvényesülését. Fölpanaszolunk olyan társadalmi jelenségeket, mint a szerzés elhatalmasodása, az erkölcsi tartás megingásai, az antidemokratikus magatartás... Pedig bizony mindez ellen van nekünk hatékony ideológiánk! A társadalom erősebb eszmei tartása esetén mennyivel kisebb az esélye bármely társadalomellenes próbának, közásnak, akár anyagi, akár szellemi életünkben. Hányszor föltesszük a kezünket: „A törvény nem tiltja, rendelet nem ellenzi.” Miért ne lenne sok mindennek a megfékezésére és megállítására elegendő ok az, hogy társadalmunk erkölcsé, lelkiismerete, eszmerendszere nem szívbeli? Ennek még a törvény-nél is nagyobb kell, hogy legyen az ereje, mert bizony a törvényt is ez diktálja.

Mindezzel együtt, éppen ideológiai tanulmányaimból tudom magam is, hogy az eszmei türelmetlenség milyen kártékony. Nemcsak a társadalom eszmeá-lapotán múlnak anyagi dolgai — anyagi állapotai is hatással vannak eszmei arculatára. De azt is megjegyzem, hogy az eszmei azonosulás anyagi erővé válik a társadalomban. Magyarábban mondva: a társadalmi cél megvalósulása arányos azzal, hogy vezérlő elvei milyen intenzitással épülnek be a közgondolkodásba, és a hétköznapi magatartásba. Ha tehát sok a mai gondunk, bajunk, nehézségünk, azzal csak tetéznénk, ha ritkábban, halkabban és szemérmesebben beszélünk ideológiai természetű dolgainkról. Mert ha időnként elvek nyögnek is a gyakorlat próbái alatt, azért nem az eszme hibás.

SZ. SIMON ISTVÁN

Katona Judit

Ünnep előtt

Szoknyámra üli, a fűre, és vesd magad hanyatt, szél hord sebes szívünkre selymes fénykaszlatokat.

Áldott a föld. Virulva hordozza magzatát, nyakán esők gyöngylánc, erdőháján achát.

Erős öleiben érik eleven testű lét, ég kereszteli szőke kenyérfia fejét.

Pablo Neruda*

Ének

Minden dalom a népeké volt, tenger-közelben írtam őket, a népek s a tenger között éltem, akár egy titkos őrszem, ki harcukat védelmezi, telve zengéssel s szeretettel: mert én vagyok a hangos ember, a remény tanúságtévője agyonmészárolt századomban. Az emberiség cinkosa, lemészárolt testvéreimmel.

Ervől egyig győzni akartunk.

Partizánok százada volt ez, pártoké és pártosoké.

A világ bezárult előttünk, s mindennap többet veszítettünk az annyira várt győzelemből. Minden dagálykor szerelemmel árasztottuk el ezt a földet, telezsúfoltuk emberekkel, hogy jobban már nem is lehetne, és aztán jöttek messziről, hogy mindüket megkaparintsák.

Szomorú ez a szomorúság.

Ezért kell róla énekelnem.

Még nincs késő.

1970.

E harminc évi alkotmány, mi hátravan még, hogy kövesse a hosszú nappalt, majd kirobban, mint az ért magházak a csöndben. Virág, vagy tűz, mit tudom én? — de valami majd kicsirázik, felnő s lüktetni kezd közöttünk: egy új világ szeretetét kell ráhagynunk az előzőkre.

Somluó György fordítása

*Nyolcvan éve, 1904 július 12-én született Pablo Neruda, Nobel-díjas költő



A kalapcsere

Történt egyszer, hogy egy elegáns férfi betért a Bécs belvárosában levő „Divatos női kalapok” nevű üzletbe.

— Kényes ügyben fordulok önhez, asszonyom — szölt a tulajdonosnőhöz. — Megbízhatom önben?

— Hát persze! Szolgálatára ál-lunk.

— Akkor mindjárt a tárgyra térek. Ma délután eljövök egy hölgyismerőssel, és felajánlom neki, hogy válassza ki a legdrágább kalapot. De nem volna lehetséges... hogy az eladónők egy száz schillinges kalapért ezret kérjenek?... Én, gavallér leszek, megveszem a kalapot, és ezer schillinget fizetek érte. Holnap pedig újra eljövök, és visszakapom a különbözetet.

— Ertem, uram, minden rendben lesz — mosolygott a tulajdonosnő.

Délután minden úgy történt, ahogyan a vevő kitervelte. Az eladónők kifogástalanul játszották a szerepüket.

Másnap délelőtt a férfi eljött a kilencszáz schillingért.

— Attól tartok, elszomorító hírt kell közölnöm — mondta sóhajtván a tulajdonosnő. — Az imént járt itt a hölgyismerőse, és arra kért, cseréljem ki azt a kalapot, amelyért ön tegnap ezret fizetett, négy darab kétszázötven schillingesre... Azok ugyanis jobban tetszenek neki... Én pedig nem tudtam nemet mondani. Hiába, arany szívem van!

G. BEPT

(Fordította: Gellért György)

Az 1002. éjszaka

Ezeregy éjszakán mondta a meséket Seherezáde az urának. Most már szeretett volna a maga kedve szerint élni. Am leszállt az ezerekettedik éjszaka, és a férje újból kérlette:

— Mondj nekem még egy mesét! Úgy gyorsabban telik az éjszaka, hamarabb eljön a hajnal...

— Micsoda? Hajnal?! — sustergett Seherezáde. — Ne felejtse el, hogy már házasságban vagyunk, szívem! Neked mennyei dolgod van, semmit sem kell csinálnod, de én a reggeli műszakba megyek. Oltsd el a világy!

DONKA RAJNOVA
(Zahemszky László fordítása)